

[29, 177-185]. До характеристики революції може бути застосована концепція карнавалу М.М. Бахтіна. Карнавал і революція провокують пробудження архаїки, колективного несвідомого. Всі ці явища відображали "ланцюгову реакцію розпаду" раніше цілісної традиційної селянської свідомості. Розмита й ослаблена під впливом модернізації, в умовах кризи, породженої війною, вона ставала особливо вразливою. Зі зломом традиції в селянстві пробудилася скоювана традицією архаїка. Історичні катаклізми подібні геологічним катастрофам – вони оголюють первісні шари психіки і культури. Революцію можна назвати провокатором (і одночасно детонатором) соціальних конфліктів, низьких (як і, можливо, високих) почуттів та поривань.

1. ротасов Л. Незабываемый 1917-й: историографические заметки // *Україна-Росія: діалог історіографії: Матеріали міжнар. наук. конф.* – К.-Чернігів, 2007.
2. Буддаков В.П. Красная смута. Природа и последствия революционного насилия. – М., 1997.
3. Революция и человек: быт, нравы, поведение, мораль [Материалы конф., 14-15 нояб. 1995 г. / Редкол.: П.В.Волобуев (отв. ред.) и др.]. – М.: Изд. центр ИРИ, 1997.
4. Революция и человек. Социально-психологический аспект: [Материалы конф., 28-30 нояб. 1994 г. – М., 1996.
5. Кабанов В.В. Крестьянская община и кооперация России XX века. – М., 1997.
6. Бабкин М.А. Реакция Русской Православной церкви на свержение монархии в России (Участие духовенства в революционных торжествах) // *Вестник Московского университета. Серия 8. История.* – 2006. – № 1.
7. Коничев М. Первые дни свободы в деревне // *Сельский вестник. Народная газета Временного правительства (Далі – Сельский вестник).* – 1917. – 7 мая.
8. Харитонов В.Л. Лютневая революция 1917 р. на Україні. – Х., 1966.
9. Р-ській М. Письма из Украины // *Сельский вестник.* – 1917. – 26 мая.
10. Козон Э. Из истории аграрного движения на Екатеринославщине // *Борьба за Советы на Екатеринославщине.* – Д., 1927.
11. Осипова Т.В. Классовая борьба в деревне в период подготовки и проведения Великой Октябрьской Социалистической революции. – М., 1974.
12. Я. Пр. Жертвуют // *Сельский вестник.* – 1917. – 28 апр.
13. 1917 год в деревне. (Воспоминания крестьян). – М., 1967.
14. Ахизер А.С. Россия: критика исторического опыта (Социокультурная динамика России). В 2 т. Т. 1.: От прошлого к будущему. – 2-е изд., перераб. и доп. – Новосибирск, 1998.
15. Шанин Т. Революция как момент истины. Россия 1905-1907 гг. 1917-1920 гг.: пер. с англ. – М., 1997.
16. Буддаков В.П. Имперство и российская революционность. (Критические заметки) // *Отечественная история.* – 1997. – № 1.
17. Степаненко Г.В. Православие парафіяльне духовенство на українських землях Російської імперії в роки Першої світової війни (1914 – лютий 1917 рр.) // *УІЖ.* – 2004. – № 5.
18. Поршнева О.С. Крестьяне, рабочие и солдаты России накануне и в годы первой мировой войны. – М., 2004.
19. Аггеев К. Пред великой задачей // *Всероссийский церковно-общественный вестник (Далі – ВЦОВ).* – Пг., 1917. – 7 апр.
20. Лащюков Ю. Бог и народ // *ВЦОВ.* – Пг., 1917. – 28 июня.
21. Наши задачи // *ВЦОВ.* – Пг., 1917. – 7 апр.

22. Гапещай Н. Думы пастыря // *ВЦОВ.* – Пг., 1917. – 16 июня.
23. Чельцов М. Защитите сельское духовенство! // *ВЦОВ.* – Пг., 1917. – 15 апр.
24. Соболянин. Духовенство и мирянин // *ВЦОВ.* – 1917. – 7 мая.
25. Аскольдов С.А. Религиозный смысл русской революции // *Из глубины: Сб. ст. о русской революции.* – М., 1990.
26. Соколов В. С чего начинаются религиозные дела? // *ВЦОВ.* – Пг., 1917. – 20 июня.
27. Успенский Б.А. Избранные труды. Том 2. – М., 1994.
28. На пути к анархии // *ВЦОВ.* – Пг., 1917. – 26 мая.
29. Боброва Е.Ю. Основы исторической психологии. – СПб., 1997.

Є.Г. Оренштейн

НІМЕЦЬКІ ПОСЕЛЕНЦІ ЛІВОБЕРЕЖЖЯ ТА ПІВДНЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Німецьке населення Півдня та Лівобережжя України наприкінці XIX – початку XX століття відіграло значну роль в економічному і культурному розвитку зазначених регіонів України і, таким чином, є невід'ємною складовою загальноукраїнської історії.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що роль німецького населення в економічному розвитку Півдня та Лівобережжя України наприкінці XIX – початку XX століття ще не досліджувалась в комплексному поєднанні етнічних, релігійних, географічних, правових факторів.

Об'єктом дослідження є німецьке населення Лівобережжя та південних губерній України наприкінці XIX – початку XX ст.

Предмет дослідження – комплекс занять та результати економічно-господарчої діяльності німецького населення Півдня та Лівобережжя України наприкінці XIX – початку XX століття.

Мета пропонованого дослідження полягає у комплексному аналізі німецьких поселень як явища економічного життя Півдня та Лівобережжя України у зазначений хронологічний період.

Завдання: визначити етапи та закономірності розвитку, а також – наскільки німецькі поселенці виправдали сподівання уряду щодо інтенсифікації землеробської культури на вищезазначених територіях.

Проблема ролі німецького населення в економіко-господарчій системі Півдня України та Лівобережжя наприкінці XIX – початку XX ст. в історіографії залишається малодослідженою. Проте дослідники докладно розглядали окремі аспекти життя німецького етносу на українських землях в інших хронологічних періодах. У праці Д. Багалія [1] проаналізовано урядове законодавство, на якому було базоване переселення німців на сучасні українські землі. Життя німецьких колоній та їхній вплив на економічний розвиток Російської імперії описував А.А. Клаус [2]. Більш комплексно підійшов до вивчення німецьких колоній Я. Штах [3], який наголошував на прогресивній ролі колоністів у розвитку землеробства, звернув увагу на їхню толерантність до місцевого населення. Питання чисельності німецького населення та динаміки заселення Півдня України розглядалось у працях

В. Кабузана [4]. Велике значення мали дослідження умов життя, особливостей колонізації, господарчої діяльності регіональних німецьких спільнот провідними дослідниками: А. Айсфельд [5], Е.Г. Плеською-Зебольд [6], Н.В. Венгер [7], В.М. Васильчуком [8]. Історію окремих конфесій – менонітів та лютеран України вивчали С.В. Бобильова [9], О.А. Лиценбергер [10], О. Князева [11], на історію німецьких поселень південної України звернули увагу також і закордонні дослідники: К. Штумпп [12], Ф. Єпп [13], Д. Тевс [14], Д. Юрри [15], И. Флейшхауер [16], правові акти Російської імперії, які забезпечували розвиток і загальний правовий статус іноземних поселенців, були зібрані В. Дизендорфом у збірці "Німці в Росії" [17], з сучасних російських комплексних праць необхідно відмітити посібник групи авторів А.А. Германа, Т.С. Іларіонової, І.Р. Плеве [18], де окремо розглядається історія німецьких колоній в Україні та аналізується специфіка німецьких поселень Півдня та Лівобережжя України кінця XIX – початку XX ст.

Початок масової еміграції до Російської імперії німецьких переселенців було покладено указами Катерини II.

На той час Україна була вже позбавлена самостійності Петром I, а Нова Січ у 1775 р. зруйнована Катериною II, і на колишніх вільних запорізьких територіях починають з'являтися поселення іноземців (шведів, німців, швейцарців, менонітів та ін.).

Перші німецькі поселенці з'явилися на території Чернігівщини у 1767 р. відповідно до указу 12.655 від 22 травня 1766 р., вони створили 5 землеробських та одну ремісничу колонії [17, 75]. У 1787 році під Єлисаветградом було засновано німецьку колонію Альт-Данциг. Головною ціллю цих заходів було заселення вільних східних та південних регіонів Російської імперії. Для цього були видані спеціальні маніфести від 4 грудня 1762 р. та від 22 липня 1763 р. Останнім рішенням була створена Канцелярія опіки іноземних колоністів, яку очолив Г.Г. Орлов. Обов'язки Канцелярії опіки були зафіксовані у наступних напрямках: вибір та кіпувля земель для поселення колоністів, забезпечення проїзду колоністів до місця поселення, наділення землею, видача позик на облаштування, вирішення спірних справ, слідкування за дотриманням порядку в колоніях, своєчасною сплатою боргів та податків. Контора повинна була заохочувати іноземних колоністів до розведення штучних луків, насадження тутових дерев, виноградної лози, кунжутного сім'я та інших корисних справ, збільшення вівчарних кращих порід і до створення полотняних, сукольних, шкіряних та інших заводів.

Колоністи користувались в Російській імперії свободою віросповідання, мали внутрішнє самоврядування, звільнялись від податків на деякий час, від рекрутських наборів, мали кредити, отримували великі земельні наділи.

З прийняттям "Правил по прийманню та переселенню колоністів" від лютого 1804 р. статус колоніста мали право отримати лише сімейні переселенці, що були зразком в селянській справі та ремісництві, які повинні були привезти готівкою або в товарі не менше 300 гульденів. Кількість переселенців обмежувалась до 200 родин щорічно. Іноземних колоністів рекомендувалось направляти до

Новоросійського краю та селити поблизу від портових міст. Вони отримували звільнення від податків на 10 років, на господарче облаштування їм надавалось до 300 крб. на рік, також вони отримували земельні ділянки розміром 60 – 65 десятин на родину. За цей час з'явилась більшість колоній у Херсонській, Катеринославській та Таврійській губерніях.

У 90-і роки XVIII ст. в Новоросію прибули перші колоністи. На кінець XVIII ст. там вже мешкало 5,5 тис. переселенців [4, 26].

У першій половині XIX ст. активно заселялася Катеринославська губернія. Крім місцевого козацького і селянського населення тут було багато прийшлих людей. Значна кількість переселенців утворювалася з числа втікачів – кріпаків і робітних людей Правобережної і Лівобережної України, котрих цей край приваблював можливістю найму на роботу. Велику кількість селян-кріпаків перевели сюди поміщики, які отримали у власність колишні запорізькі землі. Низкою царських указів було дозволено переселення на Південь державним селянам з наданням їм по 15 десятин землі на рев'язьку душу. У 1802 р. видано указ про поселення до нашого краю греків і болгар з Балкан, а у наступному році – німецьких колоністів. Так наприкінці XVIII – у першій чверті XIX ст. на Катеринославщині з'явилося багато сіл і хуторів, заселених іноземцями. За даними перепису населення 1897 р., в Катеринославській губернії мешкало 83 121 німців, за даними К. Штумппа, на 1914 р. там вже знаходилось 256 німецьких колоній [19, 26]. Характером заселення і освоєння, наявністю державних земель, окраїнним розташуванням краю визначався і строкатий склад його мешканців.

На Хортиці виникли поселення менонітів. Це були члени протестантської секти анабаптистського напрямку, що прибули з Пруссії в кінці XVIII – на початку XIX ст. на запрошення російського уряду, меноніти були відомі в Європі як зразкові землероби. Вони дали згоду на переселення за гарантії звільнення їх від проходження військової служби. Потрібно підкреслити, що для менонітів праця на землі була головним заняттям, яке вітає Бог, тому що – це продовження справи Самого Творця.

Кожен господар прагнув до максимально раціонального використання земельних ресурсів. Для досягнення позитивних господарчих результатів меноніти розробляли і використовували інноваційні технології обробки ґрунтів, також вели постійну селекційну роботу. Меноніти України були об'єднані у землеробську спілку, завданням якої було об'єднання зусиль у розробці нових технологій землекористування. Завдяки І. Корнісу (меноніт, член-кореспондент Комітету державного майна, голова менонітської землеробської спілки з 1830 р.), було покладено початок південному степовому лісорозведенню, тютюноводству, штучному зрошенню, шовківництву. Вже з середини XIX ст. вони почали переходити на чотирирох, а згодом і на п'ятипільну сівозміну, розробили спеціальну обробку земель, відведених під пару, що забезпечувало збереження вологи у степових чорноземах. Також достатніх успіхів колоністи досягли у тваринництві: від розведення овець-мериносів до виведення нових високопродуктивних порід червоної молочної худоби, племінних коней.

Ще під час заселення колоній серед переселенців було багато різних за фахом ремісників. З часом, по мірі підвищення потреб у різній сільськогосподарській техніці, на території колоній почали функціонувати підприємства з виробництва плугів, букерів, лобогрійок, косарок, соломорізок, молотилок та інших досить іновативних для свого часу машин. На початку XX ст. кожен другий господар мав сільськогосподарські машини. Ще через деякий час кожне повне господарство мало повний комплект техніки.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. до Гальбштадтської (Молочанської) групи колоній входило 32 поселення, 27 колоній входили до Гнаденфельдської волості (Богданівської), до Хортицької волості Катеринославського повіту входило 16 менонітських колоній.

На території Хортицьких та Молочанських колоній знаходилась деяка кількість великих землеволодінь. У Катеринославській губернії зареєстровано 51 маєток менонітів площею від 500 до 2 тис. десятин. У Таврійській губернії зустрічались маєтки до 10 тис. десятин. Вартість великого господарства доходила до 200 тис. крб. Вартість повного господарства (65 десятин) у Молочанських колоніях оцінювалось у 37 тис. крб., а у Хортицьких – 25 – 30 тис. крб. [7, 38].

При всій строкатості населення Півдня України, історичні документи вказують на силу і співвідношення міграційних потоків. За даними Х ревізії (1858 р.) лише у Катеринославській губернії нараховувалося 990.676 чол., з них: українців – 782.769 (79,01 %), росіян – 86.763 (8,76 %), греків – 41.037 (4,14 %), вірмен – 19.064 (1,92 %), німців – 22.355 (2,26 %), євреїв – 18.444 (1,86 %), молдаван – 11.193 (1,13 %), білорусів – 3.338 (0,34 %), поляків – 3.892 (0,39 %), інших – 1.821 (0,19 %) [20, 112].

Основним заняттям жителів краю було хліборобство, яке давало їм можливість жити в достатку. Як доповідав у 1847 р. Катеринославський губернатор, "характерними рисами головного (тобто, українського – автор Є.О.) населення є чистота і охайність домашнього життя, цнотливість сімейної моралі, працелюбність".

Успішному розвитку землеробства перешкоджали низький рівень агрокультури та стихійні лиха – сарана, посуха, град. Так, у 1843 і 1844 рр. випадав град розміром із куряче яйце, вибивав посіви хліба напередодні жнив. А у наступному році, крім граду, що пошкодив посіви і дерева, у Катеринославському, Верхньодніпровському і Новомосковському повітах значної шкоди завдала повінь.

У Катеринославській губернії вирощували тютюн, виноград, шовковицю (для розведення гусениці шовкопрядів), розводили фруктові сади. Один з таких садів був у Катеринославі, він служив центром озеленення і розведення садів у губернії. У 1817 р. у Катеринославі було відкрито училище садівництва і Помологічний (садівничий) Комітет, у відомостю котрого було передано Монастирський острів (1820 р.). При училищі, що виникло на базі Верхнього саду, існував розплідник фруктових і лісових дерев, кущів, трав. 30 років головним садівником був А.А. Гуммель, котрий зробив сад кращим на Півдні України. За розпорядженням управителя німецькими колоніями Контеніуса всі колоністи повинні були придбати у

розпліднику Гуммеля по 5 дерев прищеплених хороших сортів для висадки в своїй маєтках.

Відповідно до перепису 1897 р., 98 % німців Російської імперії займалися сільськогосподарською діяльністю [21]. Німецьке населення Півдня та Лівобережжя України мало особливі соціально-економічні характеристики: заможність і потенційну спроможність до ремісничої та підприємницької діяльності.

Заселення південних та східних українських земель німецькими колоністами є своєрідною проекцією загальної переселенської політики уряду Російської імперії з XVIII – початку XX ст. – від її початку до закінчення з характерними імперськими тенденціями.

Стратегічним завданням організації системи поселень іноземців на території України був своєрідний економічний експеримент зі створення зразкових господарств із перспективною агротехнікою з метою прискореного розвитку окраїнних малозаселених територій.

Кожна губернія мала власну історію розвитку виробництв, залежних від місцевої сировинної бази, навичками поселян, конфесійною структурою, державним протекціонізмом.

1. Багалій Д.Й. Колонизація Новоросійського края и первые шаги его по пути культуры. Исторический этюд. – К., 1889.
2. Клаус А.А. Наши колонии. Опыт и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России. – СПб., 1869.
3. Штах Я. Очерки из истории и современной жизни южнорусских колонистов. – М., 1916.
4. Кабузан В.М. Немецкое население в России XVIII – начала XX века // Вопросы истории. – 1989. – № 12.
5. Айсфельд А. Російські німці. – Мюнхен, 1992.
6. Плесская-Зебольд Э.Г. Одесские немцы. 1830-1920. – Одесса, 1999.
7. Осташева-Венгер Н.В. На переломе эпох... Меннонитское сообщество Украины в 1914-1931 гг. – М., 2000.
8. Васильчук В.М. Німці в Україні. Історія і сучасність (друга половина XVIII). – К., 2004.
9. Бобыльєва С.И. Истоки меннонитства: к предистории появления меннонитов на юге Украины // Вопросы германской истории. – 2003.
10. Лиценбергер О.А. Евангелическо-лютеранская церковь и советское государство (1917-1938). – М., 1999.
11. Князева О. Евангелическо-лютеранские церкви и приходы на Украине. – СПб., 2002.
12. Stumpp K. Die Auswanderung aus Deutschland nach Russland in den Jahren 1763 bis 1862. – Stuttgart, 1991.
13. Epp F. Mennonites in Canada, 1786-1920: the history of a separate people. – Toronto, 1974.
14. Toews J. The Mennonite brotherhood in Russia (1789-1910). – Fresno, California, 1978.
15. Urry J. None but saints: the transformation of Mennonite life in Russia, 1789-1889. – Winnipeg, 1989.
16. Fleischhauer I. Die Deutschen im Zarenreich. - Stuttgart, 1991.
17. Немцы в истории России (Россия. XX век. Документы) / сост. В.Ф. Дизендорф. – М., 2006.
18. Герман А.А., Илларионова Т.С., Плева И.Р. История немцев России: Учебное пособие. – М., 2005.
19. Heimatbuch der Deutschen aus Russland, edited by Dr. Stumpp K. – Stuttgart, 1954.
20. Кабузан В.М. Заселение Новороссии в XVIII – первой половине XIX века. – М., 1976.
21. Первая Всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г. / Под ред. Н.А. Троицкого. Т. II. Общий свод по Империи результатов разработки

данных Первой Всеобщей переписи населения, произведенной 28 января 1897 года. Таблица XIII. Распределение населения по родному языку. – СПб, 1905.

Х. М. Піпан

ЗАРОДЖЕННЯ СЕЛЕКЦІЇ КУЛЬТУРИ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ (ДО СЕРЕДИНИ ХІХ ст.)

Розглядаючи питання про зародження селекції пшениці озимої, зокрема в Україні, варто згадати проблему становлення селекції як науки, а саме ті досягнення, які були зроблені селекціонерами ще Старого Світу. На підставі цих даних у нас з'являється більш глибоке уявлення про переродження пшениці дикої у культурну рослину. Метою статті є аналіз становлення селекції пшениці озимої з давніх часів до середини ХІХ ст. Відповідно об'єктом є селекція, а предметом – пшениця озима.

Над питанням становлення селекції пшениці частково працювали О. Черниш (досліджувала діяльність відомого селекціонера В.М. Ремесла) [1], Р. Вожегова (вивчала становлення та розвиток селекції сільськогосподарських культур в Україні) [2], В. Ожерельєва (досліджує діяльність Харківського селекцентру). Їхні роботи спрямовані на опис окремих дослідних установ, наукову роботу, яка проводилась і на опис розвитку селекції в цілому. Нашою метою є дослідження становлення селекції пшениці озимої в Україні.

Селекція як наука у своєму становленні пройшла довгий шлях розвитку. Її зародження пов'язане із початком землеробства. Наші предки вживали в їжу оточуючі рослини, відбираючи ті, які найбільш задовольняли їхні смаки і потреби. З переходом до осілого способу життя розпочалось окультурювання рослин. Людина намагалась вирощувати придатні для харчування рослини біля своєї оселі. Із збільшенням людського роду збільшувались потреби в їжі. Кожен починав відбирати насіння із більшою продуктивністю рослин для одержання вищого урожаю. Про відбір рослин, які прославились добрим урожаєм, ще в І ст. н.е. говорить Колумелла: "...вследствие врожденной склонности ухудшаться самые тщательно проверенные растения вырождаются" [3], або "Там где урожай невелик, надо собрать самые лучшие колосья и семена из них ссыпать отдельно; если же случится жатва обильная, то обмолоченное зерно следует провеять и зерна, которые по причине своей величины и тяжести окажутся внизу, неизменно сохранять на семена" [4, 159]. Сучасник Колумелли Пліній також в трактаті "Естественная история" пропонував: "На семена следует сохранять зерно, которое на току оказывается в самом низу: оно самое лучшее, потому что самое тяжелое и нет более целесообразного способа его отличить" [3]. В творах Варрона, Теофраста за дві тисячі років до нашого часу можна знайти вказівки як потрібно вести селекцію [5]. Варон пише: "Колосья, самые крупные и самые хорошие, следует положить на току отдельно, чтобы иметь самые лучшие семена..." [4, 63]. Отже, ще в ті далекі часи несвідомо були закладені перші спроби селекції. Вчені-історики вважають, що одними з перших для відбору використовувалися хлібні злаки, адже вони ще задовго до початку історії людства вже

були головною їжею всюди, де розвивалась цивілізація [6].

Про проведення селекції з хлібними злаками в давнину є багато свідчень. Як приклад, можна навести деякі вірші Вергілія, в яких видно, що вже римляни цінували чистоту і однорідність сортів пшениці. Для того, щоб зберегти певний сорт, щорічно проводився відбір кращих колосів. Вергілій говорить: "Я видал, как самые крупные семена, даже тщательно осмотренные, вырождаются, если прилежная рука ежегодно не отбирает крупнейших" [7, 348]. Виходячи з цього, сорти культурних рослин ще в далекому минулому створювались невідомими селекціонерами.

Також є свідчення, що ще в доісторичну епоху в різних областях Старого Світу людина вирощувала різні види і групи сортів пшениць. Кожна землеробська цивілізація протягом тисячоліть створила свої видозміни цієї культури. Для Західної Європи, наприклад Англії, встановлена наявність культури пшениці ще за 2000 р. до н.е. [8]. Важливим є також факт із досліджень Геєра, який вказує на те, що жителі Швейцарії ще в неоліті вирощували п'ять сортів пшениці [7, 348].

Найдавніші пам'ятки Єгипту вказують на те, що пшениця вирощувалась первісними народами в древні часи. Вчені знайшли зерна пшениці в пірамідах, побудованих за три з лишнім тисяч років до Різдва Христового (далі до Р. Х.). Найбільш древнє насіння пшениці знайдено в піраміді, побудованій в 3359 році до Р. Х. Ці зерна, за дослідженнями вчених, дуже схожі на ті, які знайшли в свайних побудовах на дні Швейцарських озер. Зерна, знайдені в свайних побудовах і в єгипетських пірамідах, набагато дрібніші від сучасних, проте більші від зерен диких культур цієї рослини [9]. За багато тисяч років людина змінила первісний вид пшениці, відповідно до своїх потреб і створила нові її сорти.

Відмічається не менш древнє вирощування пшениці і в Китаї. Серед основних посівних п'яток рослин (за обрядом, встановленим китайським імператором Шень-Нунгь за 2700 р. до Р. Х.), друге місце займала пшениця [9].

Накопичені знання про удосконалення виду рослини передавалися із покоління в покоління. Почав ускладнюватися і сам добір. Це дало поштовх до зародження народної селекції, яка з часом отримала розвиток у багатьох країнах.

Дослідники історії аграрної науки вважають, що першим, хто застосував до хлібних злаків принцип покращення сорту, був Ле Кутер на острові Джерсей. Він на одному і тому ж полі помітив 23 різних сорти пшениці. Відібравши насіння кожного, він висів їх на окремі грядки для того, щоб визначити найбільш урожайні сорти [6].

Крім Ле Кутера великої уваги заслуговує робота Галлета, що працював в південній частині Англії біля м. Байрона. Свою дослідницьку роботу він проводив за принципом, що кожне поле має кращий колос, а в кожному колосі можна віднайти краще зерно. Галлет міркував, що підживлення ґрунту і відповідний догляд за рослинами покращують породу. З часом ці зміни перейдуть наступним поколінням [6].

З цього можна зробити висновок про широке розповсюдження пшениці вже в ті часи, а це свідчить, що її вирощування і покращення розпочалось